

Ukrajina, Rusko, válka a demografie

 novarepublika.cz/2023/11/ukrajina-rusko-valka-a-demografie

Další články autora

9. listopadu 2023

Pokračující válka mezi Ruskem a Ukrajinou si již vyžádala tisíce mrtvých, vojenských i civilních. Jde o největší konflikt v Evropě od druhé světové války a první konvenční válku v Evropě od balkánských konfliktů v 90. letech. Zatímco současné střetnutí má mnoho příčin, některé z faktorů vedoucích k válce jsou spojeny s populací a demografií. Argumenty o populaci a demografii obě strany spojily, aby ospravedlnily různá politická tvrzení, a demografie a společenskovední výzkum mohou informovat o očekávaních ohledně výsledku války. Válka sama o sobě změní demografickou trajektorii Ukrajiny a dalších zemí v oblasti.

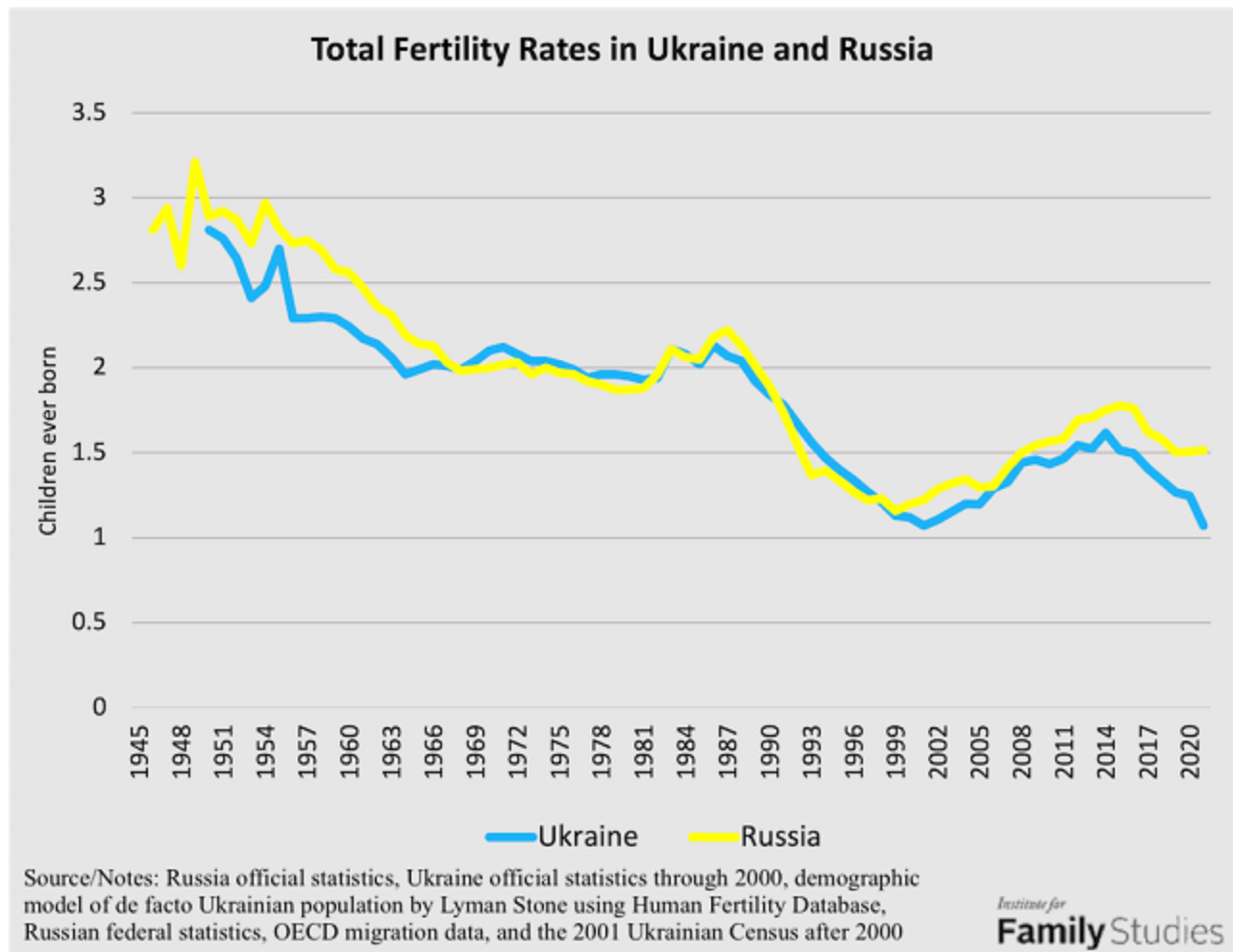
Plánování války

Demografie je klíčovou součástí války. Mezi první a druhou světovou válkou přijala Francie četné pronatální politiky, aby se pokusila nahradit oběti první války, v očekávání, že jednoho dne dojde k druhé. Dnes se korejští generálové veřejně obávají, že nízká korejská porodnost ohrožuje národní obranu. Barbarské „invaze“ do Říma byly, stejně často jako ne, lépe popsány jako „ozbrojené migrace“: nikoli snaha cizí mocnosti, která se snažila dobýt římské území a přidat ho ke svému státu, ale spíše cizí národ se snažil přistěhovat do Říma a neberal ne jako odpověď. Války v průběhu historie často doprovázela genocida, etnické čistky nebo koloniální přesídlení. Monarchistické mocnosti od Asyřanů přes Inky až po Brity přesídlily celé komunity dobytých národů kolem svých říší, aby usnadnily imperiální kontrolu, a týraly nebo vyhladily jiné skupiny jako strategii kontroly. Slavný pruský generál Carl von Clausewitz jednou řekl: „Válka je politika jinými prostředky“, ale stejně tak pravdivě by se dalo říci, že „Válka je demografie jinými prostředky“.

A skutečně, demografie a související průzkumné práce byly hlavní součástí přípravy k válce na Ukrajině. Rusko se zmocnilo Krymu v roce 2014, protože potřebovalo námořní přístup do Černého moře ; ale věřili, že se jim Krym podaří *snadno* obsadit, protože velká většina Krymčanů byla rusky mluvící, mnozí byli etničtí Rusové a průzkumy ukázaly, že jen málo obyvatel Krymu bylo ochotno bojovat za Ukrajinu. Populační trendy vytvořily podmínky, které usnadnily vojenské dobývání.

Východní okraj Ukrajiny bojuje proti ukrajinské vládě také od roku 2014, což není překvapivé, protože východ Ukrajiny je jedinou oblastí mimo Krym, kde byli rusky mluvící obyvatelé a etničtí Rusové, kteří se sami tak identifikují, ve většině . Populační trendy nám pomáhají pochopit, jaké druhy válek mohou nastat.

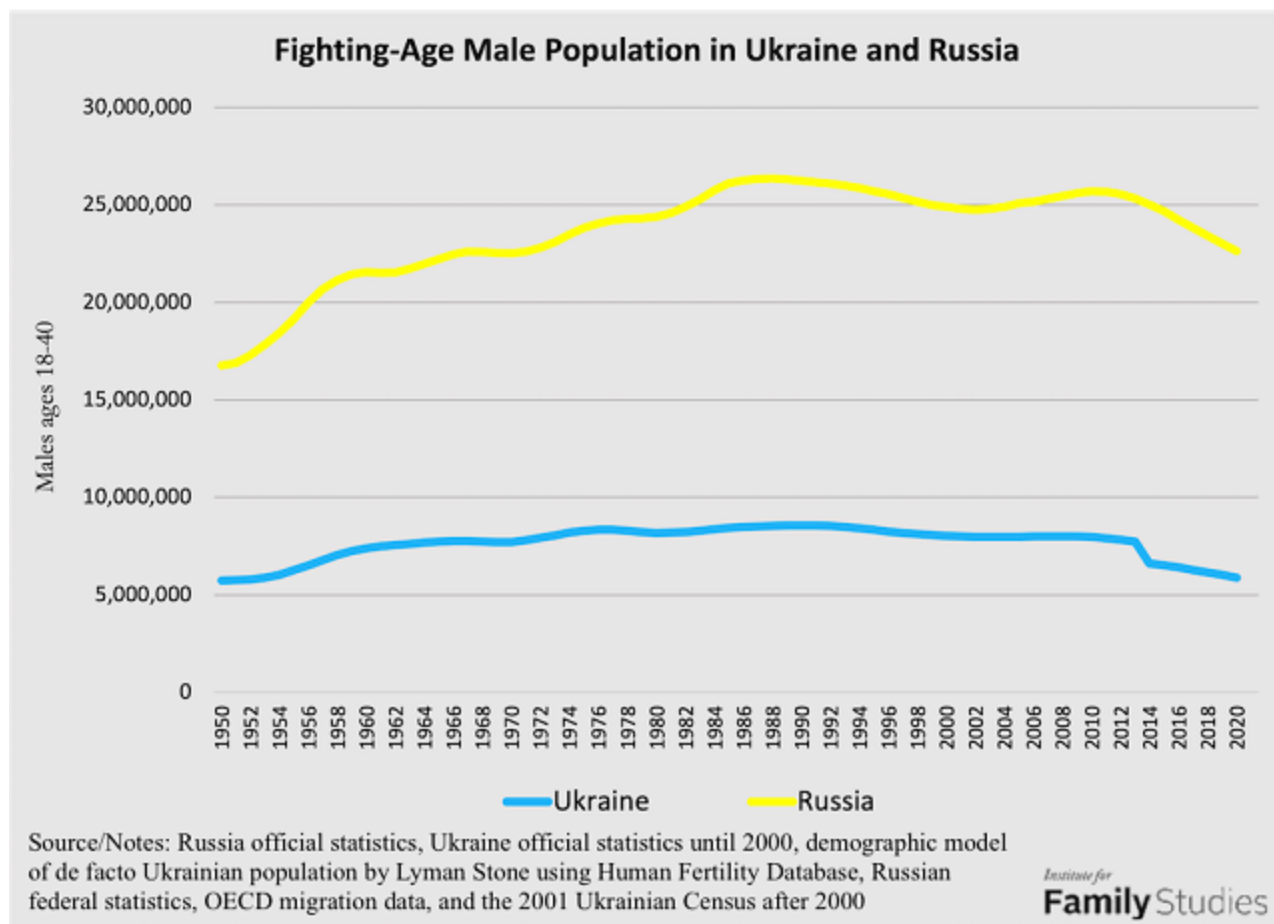
Jaké jsou tedy některé relevantní populační trendy na Ukrajině a v Rusku? Zde je porodnost životně důležitá. Rusko i Ukrajina mají nízkou míru porodnosti, ale v posledních letech Rusko zavedlo pronatální politiku , která zemi pomohla vyhnout se extrémnímu poklesu porodnosti. Na druhé straně na Ukrajině relativní nedostatek politik na podporu rodiny spolu s ekonomickou depresí a válečnou nejistotou a politickými otřesy za posledních 10–15 let vedly k tomu, že porodnost klesla na sotva přes 1 dítě na ženu. Přes všechny ukrajinské statistiky jsem zde rekonstruoval demografické údaje pro území skutečně kontrolované Ukrajinou v každém roce, včetně územních ztrát.

Jinými slovy, **ukrajinská populace se během příští nebo dvou generací zmenší asi o polovinu, zatímco ruská by se zmenšila jen o 25 %**, za předpokladu, že nedojde k migraci.

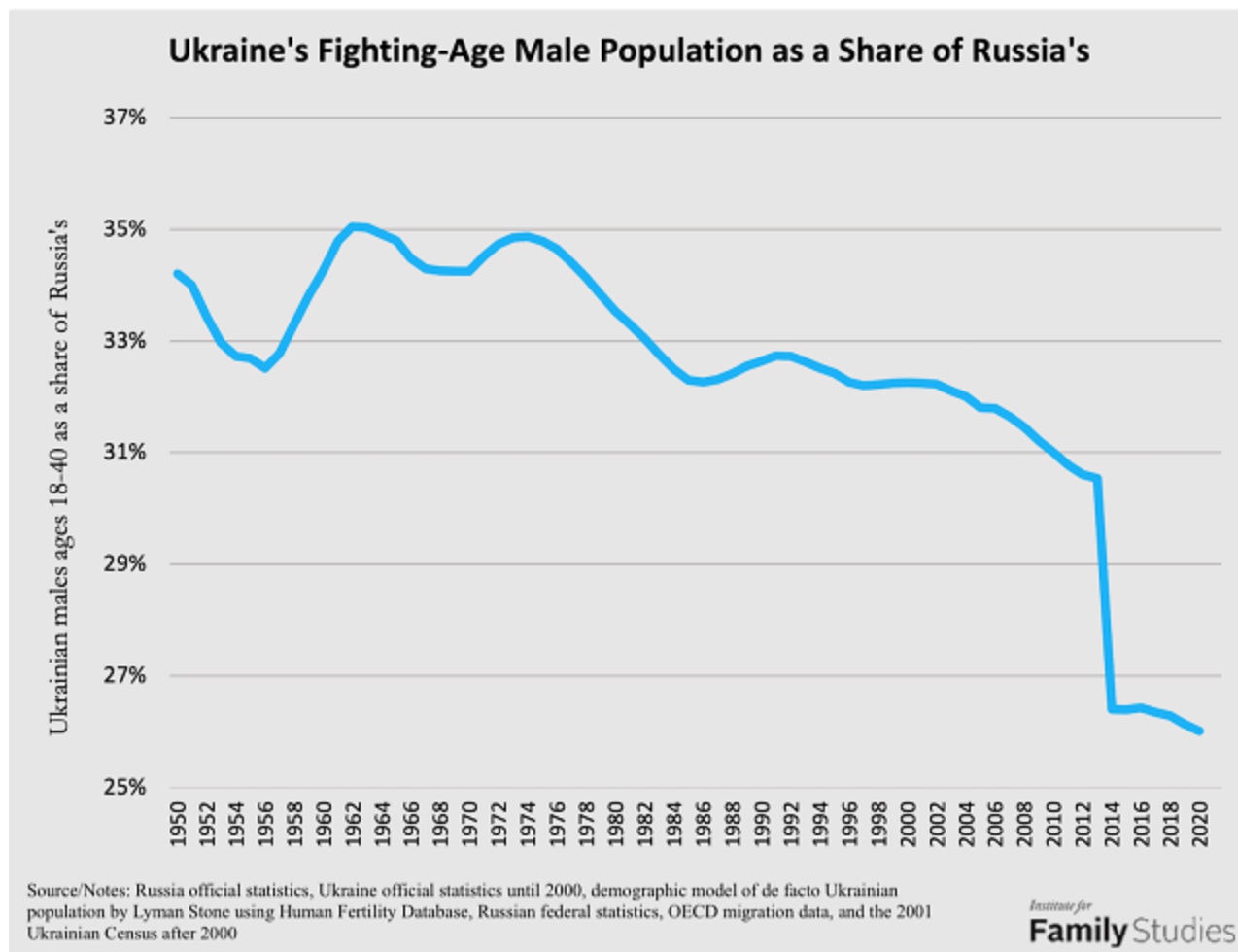
Od pádu komunismu Rusko také těží z vysoké migrace ze zemí bývalého Sovětského svazu ze Střední Asii, protože migranti z chudších oblastí se stěhují do Ruska za práci a etničtí Rusové rozptýlení sovětským režimem se vrací do Ruska. Ukrajina s nižšími příjmy, menší sovětskou diasporou a snadnějším přístupem do Evropy měla jen čistou migraci. V posledních letech se tyto trendy začaly obracet, ale kvůli vysokému odlivu z Ukrajiny stále klesal počet obyvatel.

Ale „populace“ není to, co je pro válku důležité. Senioři a děti ve většině případů nepřispívají k bojům ve válkách. Protože většinu bojů vedou muži ve věku 18 až 40 let, změny v této populaci jsou obzvláště důležité. Data z World Population Prospects Organizace spojených národů mohou být použita ke zmapování toho, jak se ukrajinská a ruská populace mužů ve věku 18 až 40 let měnila v průběhu času. Níže uvedený obrázek ukazuje odhady pro tuto populaci „mužů v bojovém věku“.

V Rusku i na Ukrajině populace potenciálních vojáků klesá. Po započtení skutečnosti, že mnoho z těchto mužů nemusí být fyzicky způsobilých pro službu nebo mohou být potřební k udržení ekonomiky v chodu, se trend stává ještě akutnějším. Ukrajinská ztráta Krymu a některých východních regionů byla obzvláště škodlivá.

Ale i zde má Rusko navzdory některým širokým podobnostem výraznou výhodu. Rusko má nejen třikrát více populace mužů v bojovém věku obecně, ale pokles Ruska byl méně závažný. Obrázek níže používá stejná data, ale místo toho ukazuje ukrajinskou mužskou populaci v bojovém věku jako podíl na ruské.

Pozice Ukrajiny ve srovnání s Ruskem neustále eroduje. Tento trend bude v budoucnu pokračovat ještě větším tempem, protože se rozdíly v porodnosti mezi oběma zeměmi budou prohlubovat. V důsledku toho se zdá, že každý další rok zanechává Ukrajinu ve slabší pozici, pokud jde o zverbovatelné kapacity.

Ukrajinská vláda ví, že jejich dlouhodobá demografická pozice není příliš dobrá. Rostoucí ohrožení, ve kterém se Ukrajinci nacházejí, je totiž klíčovým motivem ukrajinské zahraniční politiky. S tím, jak se

zhoršuje schopnost obrany, Ukrajina aktivněji tlačí na spojence. Prudký pokles v polovině 21. století je v tomto ohledu obzvláště markantní, protože dojde k poklesu Ukrajiny, nárůstu potenciální pracovní síly Ruska, Rusku dokončilo pacifikaci konfliktem zmítaných oblastí v Čečensku, Dagestánu a Ingušsku a v roce 2008 provedlo invazi do Gruzie.

Vidíme tedy demografické základy války.

Horší než zločin

Před invazí na Ukrajinu ruští stratégové věřili, že Ukrajinci nebudou bojovat. Průzkumy veřejného mínění, které provedla ruská zpravodajská agentura, s jistotou informovaly přední plánovače, že :

Důvěra v úřad prezidenta vykazovala 27 %, z toho 67 % nedůvěřovalo prezidentskému úřadu...A pokud šlo o ochotu sloužit v armádě nebo se jinak bránit zahraniční invazi, 40 % respondentů uvedlo, že by Ukrajinu bránit nechtěli.

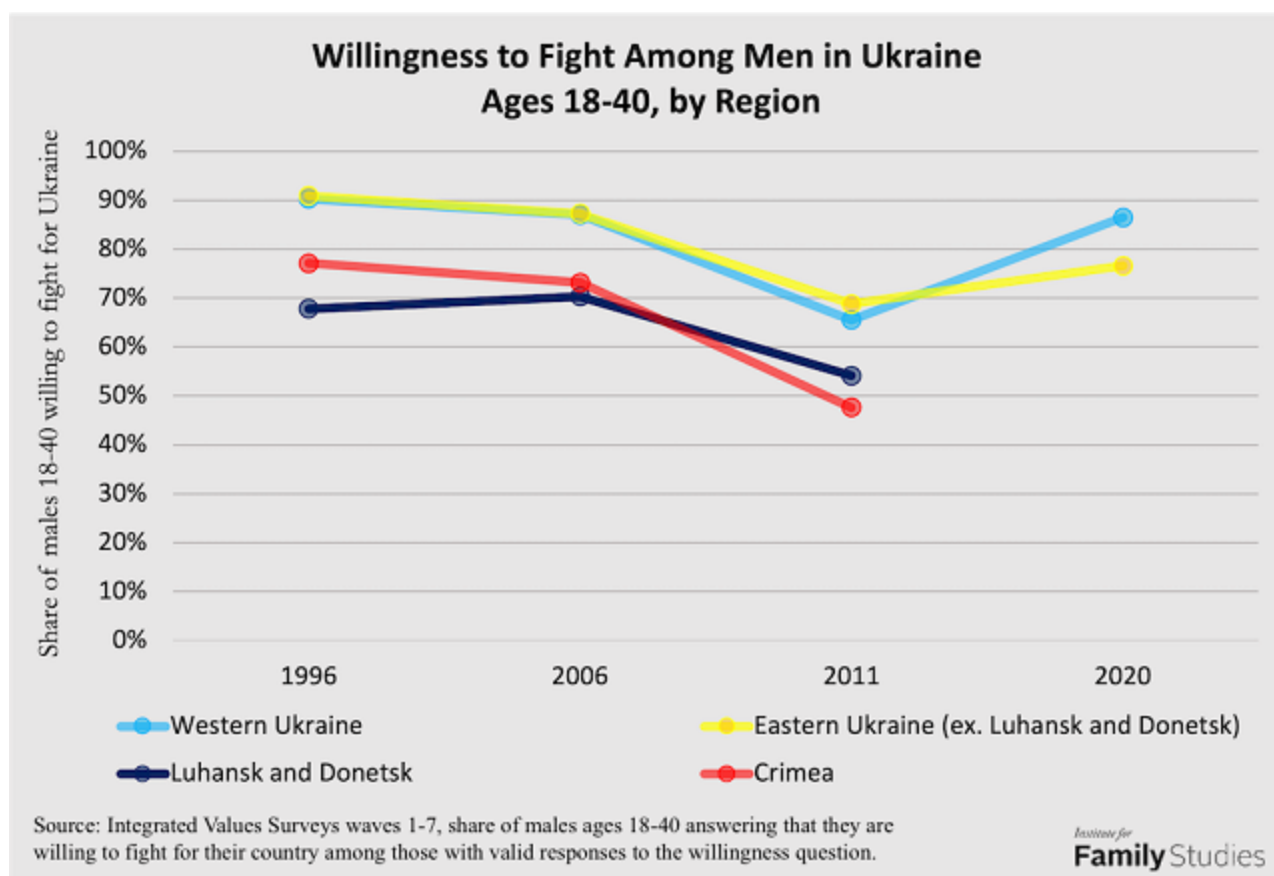
Když se ruští stratégové podívali na Ukrajinu, zdálo se, že dlouhodobý trend je nejen v jejich prospěch, ale zdálo se, že Ukrajinci jsou extrémně nespokojeni s tím, jak se věci na Ukrajině vyvíjejí. Zdálo se nepravděpodobné, že by Ukrajinci bojovali proti invazi. Skutečnost, že Rusko v letech 2014 a 2015 prakticky bez výstřelu zabralo Krym a porazilo ukrajinskou armádu ve východních provinciích Luhansk a Doněck, tuto domněnku téměř jistě posílilo.

Renomovaný francouzský státník a diplomat Talleyrand údajně komentoval Napoleonovu popravu francouzské královské rodiny*), že to bylo „*Horší než zločin: byla to chyba*“. Tento citát shrnuje problém, kterému vlády čelí: morální pohoršení nemusí ohrozit moc státu, ale strategické chyby ano. Na Ukrajině se Rusko přepočítalo.

Špatná kalkulace Ruska se scvrkává v podstatě na chybu průzkumu. Ruská zpravodajská služba vylíčila, že 40 % lidí není ochotno bojovat jako znamení, že Ukrajina je zranitelná. Nemám přístup k datům jejich

průzkumů, ale mám různé vlny průzkumu World Values Survey/European Values Survey z let 1996 až 2020 na Ukrajině, které se dotazovaly na ochotu bojovat. V roce 2020 40 % Ukrajinců v tomto průzkumu uvedlo, že by nebojovali za svou zemi, což je identické s průzkumem ruských zpravodajských služeb.

Ale ukázalo se, že těch 40 % byli většinou starší lidé a ženy. Níže uvedený obrázek ukazuje podíl mužů ve věku 18 až 40 let, kteří uvedli, že jsou ochotni bojovat, podle regionu Ukrajiny a roku průzkumu.

Když si Rusko v roce 2014 zajistilo snadné vítězství, bylo to invazí do částí Ukrajiny, které byly jedinečně neochotné bojovat. V roce 2020 se Ukrajina těmto regionům vůbec nepodobala.

Po roce 2013 došlo v ukrajinské společnosti k pozoruhodné proměně. Ukrajinské nacionalistické milice se zmobilizovaly do války a poté se staly stálíci ukrajinské společnosti, často s podporou ukrajinské vlády. Statisíce ukrajinských mužů získaly zkušenosti s válkou při šarvátkách

na východní Ukrajině. Vláda rozdmýchala oheň nacionalismu a zavedla ukrajinské jazykové vzdělání. Ukrajina našla kromě mladších mužů další ochotné vojáky: muž velící obraně Mykolajiva je 56letý důchodce, který se údajně vrátil do služby z vlastenectví; a sestřelil ruské stíhací letadlo; Ukrajině se podařilo přesvědčit stovky tisíc obyčejných lidí, že by měli bojovat. Málokterá válka viděla tolik šedivých vlasů pod přilbami.

Vynásobením těchto podílů ochoty bojovat pro Rusko a ukrajinské regiony jejich populací mužů ve věku 18 až 40 let získáme odhad, kolik skutečně naverbovatelných vojáků měla Ukrajina ve srovnání s Ruskem, což je níže znázorněno jednoduše jako podíl ruských obdobně- vypočítaná pracovní síla.

Mezi lety 1980 a 2014 se skutečná bilance vojenské síly Ukrajiny a Ruska snižovala ještě rychleji, než naznačují hrubé počty obyvatel. Ale Ukrajina v roce 2020 byla úplně jiná země. Navzdory klesající

náborové populaci prudký nárůst ochoty bojovat (spolu s nárůstem úrovně vlastenectví, důvěry v sousedy a přesvědčení, že jejich země je demokracií podle průzkumu Ukrajinců) znamenal, že skutečná pracovní síla Ukrajiny po porážkách výrazně vzrostla. 2014 a 2015. Odhaduji, že mezi lety 2014 a 2020 vzrostla „skutečná“ pracovní síla Ukrajiny o 1 %, zatímco v Rusku poklesla o 6 %.

Důležité jsou základní demografické faktory, jako je porodnost a míra migrace. Utvářejí hrací pole, na které vlády reagují. Ale nejsou osudem: Ukrajina si tváří v tvář nepříznivé demografii vypěstovala spojence, aby jí dodávali zbraně, a mezi svými lidmi pěstovala bojové nacionalistické ideologie, a tak proměnila demografický úpadek ve vojenské omlazení. Nyní šedovousí Ukrajinci s raketami dodanými Brity a Američany ničí stovky ruských tanků s posádkou mladých Rusů.

Demografické dopady války

Demografie ovlivňuje příchod a průběh války. Ale válka sama o sobě může zásadním způsobem formovat demografii. Přes tři miliony Ukrajinců, převážně žen, dětí a starších, uprchly do blízkého Polska, Slovenska, Moldavska a Maďarska. Desetitisíce ukrajinských mužů v bojovém věku v ukrajinské diaspoře se přesunuly ze zahraničí zpět na Ukrajinu, aby pomohli v boji proti Rusům. Zemřely tisíce lidí, vojáků i civilistů. Tyto jevy lze popsat vojenskými termíny a samozřejmě humanitárními termíny, ale jsou také u jejich kořenů demografické procesy. Uprostřed ostřelování se ukrajinská demografie mění.

Válka může změnit migraci a způsobit civilní i vojenské oběti. Existují však i jemnější účinky, zejména účinky na plodnost. Války samozřejmě mohou snížit plodnost, protože nejistota a nebezpečné podmínky způsobují, že se lidé vyhýbají tomu mít dítě. Odloučení žen od jejich mužských partnerů by také mohlo snížit počty početí, a to i mezi těmi, kdo chtějí dítě. Války ale mohou vést i k vyšší plodnosti. V USA boom nezačal, když se GI vrátili z války, *ale* když odcházeli *Když jsou muži*

nasazení, někdy dochází k náhlým výbuchům počtí (například měsíční údaje o porodech ze 40. let jasně ukazují baby boom v USA do války). Válečný chaos může ztížit přístup k antikoncepci. Mezi hrůzami války jsou častým jevem znásilnění a sexuální násilí. Po válce mohou být důležité i přetrvávající účinky: války mohou vyvolat vlnu nacionalistických myšlenek, díky nimž se lidé stanou náchylnými k pronatálním myšlenkám a politikám, i když takzvaná „náhradní plodnost“ často vede rodiny k „reagování“ na události s vysokým počtem obětí tím, že budou mít „náhradní“ děti .

Rozsáhlý akademický výzkum zjistil , že plodnost má tendenci se během války a po ní zvyšovat v zemích s nízkými příjmy, ale v zemích se středními příjmy, jako je Ukrajina, má plodnost tendenci klesat. „Boom“ plodnosti během válek se obvykle vyskytuje u mladých žen a neprovdaných žen a může souviset s nízkým přístupem k antikoncepci a přímým vystavením násilí (včetně sexuálního) během války. Použití znásilnění jako válečné zbraně tímto způsobem může podle mezinárodního práva představovat genocidu, ale může být méně obvyklé v zemích se středními příjmy, jako je Rusko a Ukrajina. Nejpravděpodobnějším výsledkem pro Ukrajinu je, že porodnost klesne ještě více, jako tomu bylo v Kuvajtu, na Srí Lance a v Arménii po jiných válkách v posledních několika desetiletích.

Hrozný závěr představuje, že Ukrajina by mohla vyhrát válku, ale i tak prohrát dlouhou hru strategické soutěže. Válka zabije mnoho Ukrajinců, přivede tisíce nebo miliony k útěku ze země a sníží porodnost. K vyrovnání tohoto poklesu může být nezbytné další zintenzivnění mobilizace obyvatelstva (např. plné začlenění žen do branné povinnosti, jak to dělá Izrael), což Ukrajinu donutí nalít více zdrojů do svého obranného rozpočtu, i když se snaží dosáhnout hospodářského rozvoje. Pomalý ekonomický rozvoj zase zhorší migraci ven a nízkou porodnost. Dokud Ukrajina nenajde způsob, jak v lidech vzbudit

důvěru, že založit rodinu je důležitým počinem, který stojí za rizika, která s tím spojená, současná válka pravděpodobně nebude tou poslední.

**